

Tři roky

pod Damoklovým mečem

Vzpomínky Anny Spitzerové
na život v koncentračním táboře
Terezín

Úmysly gestapa podminovat zdraví obyvatel Terezína
byly mařeny nebo přinejmenším znesnadňovány prací
a sebeobětováním lékařů, sester a jejich pomocníků,
kteří sami všichni byli internováni.
Tento výkon předpokládal příkladné mravní zásady,
sílu, spolupráci a zasluhuje vděčné uznání.

Anna Spitzerová

TŘI ROKY

pod Damoklovým mečem

Vzpomínky Anny Spitzerové
na život v koncentračním táboře Terezín

O autorce

MUDr. Anna Spitzerová prožila tři roky v koncentračním táboře Terezín. O tomto místě vypovídá text, který byl nalezen v její pozůstalosti.

Narodila se jako Anna Hirschová 21. ledna 1908 v Prostějově, její domovská adresa byla v Jarošově. Poté, co absolvovala Reálné gymnázium v Uherském Hradišti, pokračovala v letech 1926–32 ve studiu na lékařské fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Po jejím absolvování působila jako odborná dětská lékařka na Dětské klinice v Brně. Vdala se za Beno Spitzera, prokuristu a pak ředitele Továrny na uzeniny v Kostelci. V roce 1939 se ubytovali v domě na Seifertově ulici č. 13, současném sídle Evangelické církve metodistické.

MUDr. Spitzerová začala pracovat v jihlavské nemocnici, ale z důvodu židovské národnosti byla v dubnu 1939 okupanty přinucena zanechat lékařské praxe. Manželé byli závěrem roku 1940 vystěhováni z Jihlavy do Třeště, kde je v květnu 1942 čekal odvoz do sběrného střediska pro židovské obyvatele Oberlandratu Iglau v Třebíči. Odtud byli transportováni 18. 5. 1942 do koncentračního tábora Terezín. Paní doktorka sloužila po celý čas v terezínské nemocnici. Anna i Beno se šťastně dočkali osvobození a návratu do Jihlavy, opět se usídlili v domě na Seifertově ulici. Ještě v roce 1945 Anna nastoupila do zaměstnání a vykonávala lékařskou praxi pro OÚNZ (Okresní ústav národního zdraví). V roce 1958 však ovdověla a změnila bydliště. V roce 1978 odešla sedmdesátiletá lékařka do důchodu. Dne 28. 9. 1987 zemřela bezdětná, ale pamětníci na ni dosud vzpomínají jako na svou oblíbenou dětskou lékařku.

Chci vám říct něco o koncentračním táboře, konkrétně Terezíně, kde jsem prožila tři roky.

a milovníci umění. Jejich produkce byly sice nezapomenutelné, ale musely být dostatek s ghetta. Němci tak nezajímali a akoliv byly dovoleny produkce v německém jazyce, hrálo se divadlo většinou česky a nebylo námitek. V Ter. byla dětská opera Brundibár, kterou viděly tisíce. Navíc ovšem divadelní představení nebyla opera, to v Ter. nebylo tak snadné, neboť odcházel transport jeden za druhým a s ním herci a zpěváci. Museli se tedy vybírat za ně náhradníci a začít s nácvikem znovu. V Ter. divadlo a opera byly na vysoké úrovni, měly velký význam v tom, že pomáhaly k duševnímu odporu nátlaku provozovanému nacisty. I Prodaná nevěsta byla prováděna. Byly také četné koncerty na vysoké úrovni. Spisovatelé jsou reprezentováni Karlem Poláčkem, který zahynul jako většina ostatních v osvětimských plyn. komorách. Když Ter. nebyl sám peklem, byl předpříjem pekla. A i tam byla kultura možná, dokonce byla hypertrofie kultury. Průběh kultury terezínští obyvatelé vyjádřili, že jsou a zůstávají lidskými bytostmi. Když musí zahynout, ať tato oběť není marná. Nechtějí se jí dát smysl.

Nejbližší mi byl život dětí v Ter., pracovala jsem celou dobu jako dětská lékařka. Větší děti byly v dětských domovech, menší byly s matkami v ubikacích, chodila jsem k nemocným dětem, teprve jsem dělala něco jako obvodní lékařku. Ve velkých kasárnách jsme měli také něco jako nemocnici, marodku, kterou vedl lékař, který se mnou byl v blízké klinice, tam jsem také pravidelně chodila a tam jsem posílala tíž nemocné děti, které se nedaly léčit na ubikaci. Lékařská péče byla velmi dobrá, horší to už bylo s léčbou celku byl Terezín státem ve státě, měl "samosprávu", ovšem takovou, jakou určili Němci. Příznačná byla 2. ustanovení, smrti se trestá nedovolené posílání dopisů, 2. hle. opouštění ghetta se považuje za pokus o útěk. Četníci jsou oprávněni k užití a přestupky se trestaly přemístěním na malou pevnost nebo transportem s neznámým cílem.

Ubytování vypadalo tak, že se počítalo na 1 osobu 3,5m². Plocha se řídil podle momentálního osídlení, které kolísalo od 5.000 - 60.000. Všichni tito lidé museli být někde ubytováni, lépe řečeno mít někde místo na spaní. Velkou výhodou bylo možnost žít s rodinou, žít v místnosti, kde připadalo na osobu víc než 3,5m² nebo kde bydlelo méně než 4 osoby.

Nad každým vězňem visel trvale. Damoklův meč ve formě transportu. Nikdo nevěděl, kdy transporty ve skutečnosti jdou, ale každý se držel toho, co znal, měl hrůzu z neznámého.

Většina dětí, které byly umístěny v dětských domovech. Tyto děti bydlely o něco lépe a dostávaly o něco větší dávky jídla než dospělí. Život dětí v domovech byl organizován kolektivně. Skupiny 15 - 40 chlapců nebo děvčát měly své nadřazeného učitelky. Pedagogové byli většinou dřívější učitelé nebo studenti, kteří měli vztah k dětem a zájem o ně. Ke každému domovu patřil lékař, sestry, sociální pracovník.

Vyučování bylo zakázáno, ale konalo se pravidelně. Obtíže byly v tom, že stále přicházely děti nové a staré opouštěly Terezín s transporty. Naprostý nedostatek učebních pomůcek. Učilo se v místnostech, kde děti spaly, jedly, žily. Děti na 15 let chodily na práci většinou do zahrad mimo ghetto.

Něco o vzniku a účelu Terezína

Když Heydrich přišel k moci, dohodl s vysokými funkcionáři SS, SD a gestapa plány zničení židů v Čechách a na Moravě, v tzv. protektorátu. Terezín měl tvořit sběrný tábor pro ně, přechodné ghetto. Tehdy bylo domluveno „konečné řešení“ otázky židovského obyvatelstva, kterého bylo v Čechách a na Moravě kolem 76 000 v 151 náboženských obcích.

Do Terezína, kde normálně žilo 9 000 obyvatel včetně posádky, bylo namačkáno najednou až 50 000 vězňů, starých, mladých, mužů a žen, mezi nimi tisíce dětí. Během doby tam přibylo dalších 42 000 židů z Německa, 15 000 z Rakouska a 5 500 z Holandska a Dánska. O životě v Terezíně si dovedete udělat představu, když si uvědomíte, že v tomto přechodném táboře zemřelo 33 430 vězňů, to je téměř čtvrtina těch, kteří tudy prošli. Z nich asi 15 000 zemřelo vyčerpáním a hladem. Ačkoli v Terezíně nebyly plynové komory, bylo v lednu a únoru popraveno 16 osob oběšením, nacisté pracovali na zničení vězňů, duševním i tělesným, trvale a systematicky.

Přibližně 87 000 vězňů bylo odvezeno z Terezína v dobytčích vagoněch na východ, to znamenalo většinou do Osvětimi, celkem přežilo koncentrační tábory asi 3 000 lidí, z 15 000 dětí se vrátilo méně než 150. Nacistická propaganda se svými lživými, klamnými, podvodnými, lstivými tvrzeními hlásila, že vůdce daroval židům město, ve kterém mohou v míru pracovat a očekávat konec války. Násilné nahromadění desetitisíců vězňů v malém prostoru Terezína za zcela abnormálních podmínek, kde se setkal velký počet významných židovských intelektuálů z Čech, Moravy, Německa, Rakouska a jiných zemí, způsobilo, že se vytvořila přes útlak násilníků ve zcela

mimořádné atmosféře terezínská neporazitelná duševní odvaha. Za víc než těžkých podmínek byl vytvořen základ kulturního života, ukázali aspoň malou část toho, co vytvořili za trvalých zákazů a nekrutějších represálií, ačkoliv byli tělesně zesláblí, na poli kultury, výchovy, hygieny, hudby, divadla, výtvarných umění. Jest pomluvou tvrdit, že židé šli na masovou popravu bez odporu jako ovce na porážku. Patří to k nacistické podvodné propagandě, že označovali Terezín za lázně, starobinec, dokonce za ráj. Když přece jen do světa proniklo něco ze skutečností, které se odehrávaly v Terezíně, byl natočen film o krásném životě židů v Terezíně. Terezín byl zkrášlen před návštěvou Mezinárodního Červeného kříže. Delegátům bylo ukázáno čisté a vyzdobené malé město, aspoň v těch ulicích, kudy se delegace prováděla. Znamé osobnosti kulturního života byly přinuceny předvést komisi Verdiho Requiem, dětskou operu Brundibár, předvést promenádní koncert v přepychově zařízené kavárně. Dětské domovy byly narychlo vyzdobeny a předstíraly, jak dobře se dětem v Terezíně vede.

pečovatelka chodila mezi námi týden s 38 st., už leží také. Včera jsem měla 40.3, krvě celá jsem s nosu. Myslela jsem, že umřu, jak jsem se cítila. Dnes je mně líp. Na našem baráku visí tabule: "Pozor, infekce." Všechny v horším stavu odnesli do infekční nemocnice, několik jich už zemřelo. Terezín je plný tyfu. Marodky a nemocnice jsou přeplněny. Vyprázdnili celý dům a udělali z něho nemocnici. Všude visí cedule: "Pozor, tyfus!" A zas jde transport, prý kamí na polské hranice, ale asi je to stále na jedno místo. Jsou to transporty starých 10.000 starých lidí, zmrzačených, umírajících, přes 65letých. Dětem odcházejí jejich starí rodiče a oni nemohou nijak pomoci. Nechápu, že ti starí se zdají nebezpeční, nemohou je nechat zde v klidu zemřít? Těm starým už nezbývá žádná naděje, polovička jich zemře ve šlojsece a cestou. Pod oknem gestapo řve a bije do lidí, uzavírá silnici. A jde jiná skupina, nesou nosítka a dvoukolé vozíky a mrtvolami, zavazadlem. A na pohřebních vozech převezí židví. A tak to jde nyní celý týden. Všechno se zde převáží na pohřebních vozech špinavé prádlo, ohláb. I my máme v domově jeden ten vůz s nápisem "Vůz mládeže." Přišel transport dětí, snad z Polska. Nikdo se k nim nesměl přiblížit, vypadaly hrozně, vyhladověle, málokteré z nich mělo boty, většinou byly bosy. V noci zavolali nějaké sestry a lékaře. Ani jsme se nemohli dovědět, odkud jsou, děti neuměly česky. Nedal se odhadnout ani jejich věk, vypadaly, všechny scvrkle, staře. Objevil se oholený, byly všivělé vyjevené, ustrašené obli. Další den zas byly odsunuty, sestry a lékaři s nimi, stejně dobrovolník z péče o mládež, který se k nim jaksi dostal. Poznámky z deníku dalšího 14letého děvčete: Dostala jsem se sem před 3 týdny. Je to zvláštní místo, snad ghetto. Kdysi jsem četla o ghettech, ale nikdy jsem nepřišla na mysl, že bych se někdy dostala na takové místo. Připadám si jako o několik set let zp

Něco o umělcích terezínských

Byla tam řada dobrých malířů, kteří malovali to, co se kolem nich dělo. Svou činnost pokud možno tajili, ale přece Němci se o ní dozvěděli a označili ji za Greuel propagandu, šíření hrůzy. Tak byli jednoho dne v červnu 44 povoláni k Radě starších, kde byli upozorněni, že další den se mají dostavit k náčelníkovi SS. Lepší bude, když se teple obléknou. A skutečně, už nebyli propuštěni, byli to 4 malíři a architekt, starý člověk.

V Terezíně byl jakýsi úřad pro náčrty, co se týkalo staveb v Terezíně, tam se kreslily a malovaly všelijaké úřední dokumenty, ale tam se také kreslily výjevy z terezínského života, které ovšem nemohly být považovány za úřední a které se prováděly na zodpovědnost starších ghetta. Malíři viděli kolem sebe tolik pro ně zajímavého, že trvale měli v rukou náčrtníky, byli ovšem trvale v nebezpečí. Byli zaměstnání ve svém úřadě, ale večer po práci dokončovali své náčrty na ubikacích a vznikaly z nich celé cykly, které z větší části visí v Židovském muzeu v Praze. Nějaká díla se také dostala z Terezína a malíři byli nadšeni, že jejich dílo přežije, i když oni sami ne. Také kreslili přípravy na návštěvu Červeného kříže. Prý komise chtěla vidět jiné věci, než jim byly ukázány, byli prý dobře informováni. Kresby malířů se snad dostaly do Švýcarska. Komise prý byla nespokojena. Když se malíři dozvěděli, že budou předvoláni na gestapo, tak se spolu domluvili, hodně svých děl ukryli i zakopali, nějaké bezvýznamné kresby nechali ležet, aby nacisté něco našli, když půjdou hledat. Byli vyslýcháni gestapáckým způsobem a s rodinami deportováni po kratším pobytu v Malé pevnosti. Z malířů přežil jen Leo Haas, který také mohl podat přesný popis toho, jak a co prožili.

Něco o kultuře v Terezíně

Terezín byl jednotkou, kde žilo 50 000 obyvatel, rodiny sice nežily pohromadě, ale mohly se pravidelně stýkat. Existovaly omezené zákonité styky s okolním světem, vedle toho ilegální, velmi nebezpečné, ale neúplně přerušené. Byla tam správa, lidé pracovali těžce, ale jejich práce měla většinou smysl, pracovali jako pekaři, mechanici, zahradníci, ošetřovatelky, lékaři, a potom, byla zde kultura. Bylo zde ilegální vzdělávání dětí, byla divadelní představení, koncerty, přednášky, denně se šířily zprávy zvenku. Vůle účastnit se kulturních podniků byla stejně abnormální jako celé složení společnosti ghetta. Výchova dětí byla zakázána, ale existovala, byl postaven hudební pavilon, kavárna s hudbou. Několik klavírů a hudebních nástrojů, které patřily dříve židům, bylo dovezeno do Terezína. Byli zde hudebníci z povolání, herci, zpěváci, kteří přinesli s sebou svůj repertoár, byli zde četní amatéři a milovníci umění. Jejich produkce byly méně nebezpečné než malířské, které se mohly dostat z ghetta ven. O ně se Němci tolik nezajímali, a ačkoliv byly dovoleny produkce jen v německém jazyce, hrálo se divadlo většinou česky a nebylo námitek. V Terezíně vznikla dětská opera Brundibár, kterou viděly tisíce. Nacvičovat divadelní představení nebo operu, to v Terezíně nebylo tak snadné, neboť odcházela transporty jeden za druhým a s nimi herci a zpěváci. Museli se tedy vybírat za ně náhradníci a začít s nácvikem znovu. Terezínské divadlo a opera byly na vysoké úrovni, měly velký význam v tom, že pomáhaly klást duševní odpor nátlaku provozovanému nacisty. I Prodaná nevěsta byla prováděna. Byly také četné koncerty na vysoké úrovni. Spisovatelé jsou reprezentováni Karlem Poláčkem, který zahynul jako většina ostatních v osvětimských

plynových komorách. Když Terezín nebyl sám peklem, byl předpeklím. A i tam byla kultura možná, dokonce zde byla hypertrofie kultury. Prováděním kultury terezínští obyvatelé vyjádřili, že jsou a zůstávají lidskými bytostmi. Když musí zahynout, ať tato oběť není marná. Může se jí dát smysl.

pro evakuaci židů, byly posílány transporty do Terezína, které byly předem určeny na vojáky. Tak koncem prosince 1941 bylo do Ter. posláno 7400 mužů, žen a dětí, dříve než byly dohotoveny potřebné přípravy na jejich přijetí.

V listopadu 1941 bylo posláno do Ter. pracovní komanda 342 mužů, kteří měli vystavět a upravit vše pro ubytování židů. S nimi jako lékař byl poslán i internista. Ten měl připravit lékařské potřeby s prázdnými rukama a docela bez pomoci, což bylo prakticky nemožné. Než mohla být zřízena ordinace nebo dokonce nemocnice, přišly další neočekávané transporty. Lékaři přišli, ale žádné léky. Přišli i nemocní lidé, ale nebylo možnosti řádně je přijmout. Nebylo lékařských nástrojů, nezdálo se, že by bylo nutno je vzít sebou.

Tajemství, čím měl Ter. být, se podařilo udržet, takže většina lidí počítala, že jde do pracovního tábora, odkud se bude moci uvolnit, a že bude možnost korespondence s příbuznými. Dále očekávali, že pokud budou nutné chirurgické zákroky, pacienti se pošlou do nemocnice.

Když se vyskytla první appendicitida a lékař žádal táborové vedení o posláni do nemocnice, byl odmítnut a upozorněn, aby ho nenapadlo ještě jednou přijít s takovou žádostí. Bez nástrojů a bez chirurgicky vzdělaných lékařů pacient nemohl být operován a také do 6 dnů zemřel. To tedy byla první smrtelná oběť Terezína, po ní následovaly tisíce dalších.

Rychlý přísun dalších transportů způsobil v Ter. nezměrný chaos, takže byl poslán transport 1000 práce schopných mužů, aby pomohli s prací. V těchto transportech bylo 16 lékařů, mezi nimi se našel organizátor, šeflékař, který od té doby řídil zdravotnictví. Byl to také chirurg od té doby. Jenže plány, které byly nachystány v Praze, se ukázaly docela bezcenné, nikdo si nedovedl představit, do čeho vlastně jde. Mimo lidí nic zde nebylo, nebyly matrace, žádný nábytek, žádné topení, žádné zdravotnické zařízení. Mrzli, mnozí měli hlad, někteří onemocněli, mnozí byli zoufalí a desorientovaní, jiní byli apatičtí.

Byly dělané návrhy na lékařské zařízení. Ty se musely dostat ven co nejdříve. Stalo se to v noci s 4. na 5. prosince, opravdu se pracovalo ve dne v noci. Potom se museli obyvatelé pozdělit do kasáren podle pohlaví, děti zůstaly s matkami. Lékař byl přidělen na ženské kasárny, tam měl zřídit nemocniční pokoj a postarat se o možnost vykonat nutné zákroky. Jak to zařídí, to mu bylo přenecháno. Prázdné baráky vypadaly jako zříceniny. Kde se měly vzít postele, kde zřídit operační místnost, kde obvazy a možnost sterilisace? Kde se dále sehnat operační prádlo? Všechny tyto problémy čekaly na vyřešení, vědomí povědomosti nutilo hledat a najít vyřešení.

Našly se staré vojenské postele, na půdě byla koupací kama. Co bylo ponecháno v opuštěných barácích, byly jen bezcenné šmety. Kama byla postavena v bývalé kupelně, ta nyní byla vybrána jako operační místnost. Postele byly opraveny, opatřeny obvazy, jimi byly zařízeny 3 místnosti. Ložní prádlo jim poskytl každý dal, co měl. Za několik dnů nemocniční křídlo bylo plně obsazeno. Pacienti leželi na slane, 10, 20 jich leželo v 1 místnosti. Zprvu lékařská visita byla událostí, ale i na tu lidé zvykli. Na mužském baráku nebylo možno provést operaci, ty se konaly jen na ženském baráku. Potíž byla v tom, že se nemocný muž musel přenést na ženský barák, což bylo možno jen s povolení komanda. Nale nebyl sterilizační aparát. Při pokusu o sterilizaci nástrojů ve vojenské

Život dětí v Terezíně

Ten mi byl nejbližší. Pracovala jsem celou dobu jako dětská lékařka. Větší děti byly v dětských domovech, menší byly s matkami v ubikacích, chodila jsem k nemocným dětem, tedy jsem dělala něco jako obvodní lékařku. Ve velkých kasárnách jsme měli také něco jako nemocnici, marodku, kterou vedl lékař, který se mnou byl na klinice, tam jsem také pravidelně chodila a tam posílala nemocné děti, které se nedaly léčit na ubikaci. Lékařská péče byla velmi dobrá, horší to ale bylo s léky.

Vcelku byl Terezín státem ve státě, měl „samosprávu“, ovšem takovou, jak určili Němci. Příznačná byla dvě ustanovení. 1) Smrtí se trestá nedovolené posílání dopisů 2) Ilegální opuštění ghetta se považuje za pokus o útěk. Četníci jsou oprávněni k užití zbraně. Přestupky se trestaly přemístěním na Malou pevnost, nebo transportem s neznámým cílem.

Ubytování vypadalo tak, že se počítalo na jednoho člověka 3,5 metru čtverečního. Prostor se řídil podle momentálního osídlení, které kolísalo od 5 000 do 50 000. Všichni tito lidé museli být někde ubytováni, lépe řečeno, mít někde místo na spaní. Velkou výhodou bylo mít možnost žít s rodinou, žít v místnosti, kde připadalo na osobu více než 3,5 metru čtverečního, nebo kde bydlely méně než 4 osoby.

Nad každým vězněm visel trvale Damoklův meč v podobě transportu. Nikdo nevěděl, kam transporty ve skutečnosti jdou, ale každý se držel toho, co znal, měl hrůzu z neznámého.

Většina dětí byla umístěna v dětských domovech. Tyto děti bydlely o něco lépe a dostávaly o něco větší dávky než dospělí. Život dětí

v domovech byl organizován kolektivně. Skupiny 15–40 chlapců nebo děvčat měly svého nadřízeného, který měl své pomocníky. Pedagogové byli většinou dřívější učitelé nebo studenti, kteří měli vztah k dětem a zájem o ně. Ke každému domovu patřil lékař, sestry, sociální pracovník.

Vyučování bylo zakázáno, ale konalo se pravidelně. Obtíže byly v tom, že stále přicházely děti nové a staré opouštěly Terezín s transporty. Naprostý nedostatek učebnic a učebních pomůcek. Učilo se v místnostech, kde děti spaly, jedly, žily.

Děti nad 15 let chodily na práci většinou do zahrad mimo ghetto.

V Terezíně byl i domov pro batolata. Děti trpěly psychicky špatným a často rušeným spánkem, ztrácely na váze snad víc, než odpovídalo špatné výživě, těžko se učily čistotě. Trvalo dlouho, než se naučily hrát si. Byly apatické a deprimované, jiné naopak příliš živé.

Když je přišly matky navštívit ve volné chvíli, tak je odmítaly, myslely si, že je do domova dávají dobrovolně. Děti školního věku zpočátku trpěly podobně, trvalo nějakou dobu, než si zvykly na prostředí tak odlišné od domácího. Byly plaché, vystrašené, jiné zas naopak agresivní. Taková pečovatelka v dětském domově měla úkolů spoustu, neměla ani v noci klid, budila děti na hrníček, vydávala léky v příslušnou dobu, měnila obklady. Ve dne mimo svoji běžnou práci vodila děti k lékaři, opatřovala léky, starala se o opravu bot a podobně. Patřila k tomu velká láska k dětem a sebeobětování, když chtěla práci dělat poctivě a co nejlíp.

Myslím, že dobře vyjádří život v Terezíně výňatky z deníků mladistvých.

12leté děvče píše: Zde v Terezíně je hrozně. Nesmíme vycházet z baráků, světlo nesvíí. Jak dlouho to bude trvat, nevíme, možná, že dny, možná, že měsíce. Vedle mého kavalce bydlí Tonička, jejíž osud je opravdu krutý. Její matka je židovka, otec áriec. Je zde úplně sama, nikdo

se o ni nestará. Pláče skoro celý den. Otec ji směl doprovodit do Prahy. Jak to líčí jiné děvče, scéna loučení s otcem byla hrozná. Už několik dní spím na chodbě, aby mě tak neštípaly štěnice. Ale štípou i tam, asi budu spát na dvoře. Situace je nyní velmi napjatá, odejdou prý transporty do nového ghetta, 1 500 dětí dnes přišlo odněkud z Polska. Celý náš pokoj, 29 dětí, má průjmy, 2 záchody nestačí pro 100 dětí. Jak ty záchody vypadají, dovedete si představit. Transportem odchází z našeho pokoje 5 děvčat, už jsou ve šlojsce. Mezi sebou jsme sebraly všechno, co jsme mohly postrádat pro tu chvíli, takže odjíždějící měly přece jen trochu potravin. Zdenčin otec byl u nás pomoci jí zabalit. Plakal a děkoval nám a pečovatelce za péči, kterou jí věnovala. Ještě ráno jsem se byla podívat za Zdenkou, ale už byli všichni ve vlaku a viděla jsem právě, jak se vlak hnul.

Jiné děvče píše: Tři mladíci prý utekli. Za to nás postihla Kaser-nensperre a Lichtsperre. Za tmy chodíme ráno do práce a za tmy se vracíme. Svlékáme a oblékáme se hmatem. Zítřka mám jít pro chléb, snad se mi podaří sejít se s matkou. Je nám moc smutno po Praze, máme nyní několik svíček v balíčku, takže chvíli svítíme, ale bude jim brzy konec. Z našeho domova je skutečná nemocnice. Polovina dětí je nemocná, teplotu mají kolem 40. Nemocných stále přibývá a lékař neví, co s nimi. Já se také cítím hodně špatně. Už mám také 40 stupňů. Musím mít každou nemoc, která se tu vyskytne. Zorku odnesli včera na marodku, je ve špatném stavu, lékař nemá mnoho naděje. Jedná se pravděpodobně o tyfus. Jsme v karanténě. Naše pečovatelka chodila mezi námi týden a s 38 stupni už leží také. Včera jsem měla 40,3, krvácela jsem z nosu. Myslela jsem, že umřu, jak jsem se cítila. Dnes je mně líp. Na našem baráku visí cedule „Pozor infekce“. Všechny v horším stavu odnesli do infekční nemocnice, několik už jich zemřelo. Terezín je plný tyfu. Marodky a nemocnice jsou přeplněny. Vyprázdnili celý dům a udělali z něho nemocnici. Všude visí cedule „Pozor tyfus“. A zas jde transport, prý kamsi

na polské hranice, ale asi je to stále to jedno místo. Jsou to transporty starých. 10000 starých lidí, zmrzačených, umírajících, starších 65 let. Dětem odcházejí jejich staří rodiče a ony nemohou nijak pomoci. Nechápu, že se jim ti staří zdají nebezpeční, nemohou je nechat zde v klidu zemřít? Těm starým už nezbývá žádná naděje, polovina jich zemře ve šlojsce a cestou. Pod oknem gestapo řve a bije do lidí, uzavírá silnici. A jde jiná skupina, nesou nosítka s mrtvolami a dvoukolé vozíky se zavazadly. A na pohřebních vozech se převážejí živí. A tak to jde nyní celý týden. Všechno se převáží na pohřebních vozech: lidé, špinavé prádlo, chléb. I my máme v domově jeden ten vůz s nápisem „Vůz mládeže“. Přišel transport dětí, snad z Polska. Nikdo se k nim nesměl přiblížit. Vypadaly hrozně, vyhladověle, málokteré z nich mělo boty, většinou byly bosy. V noci zavolali nějaké sestry a lékaře. Ani jsme se nemohli dozvědět, odkud jsou, děti neuměly česky. Nedal se odhadnout ani jejich věk, vypadaly všechny scvrkle, staře. Později se objevily oholeny, byly odvšivené. Měly vyjevené, ustrašené oči. Další den zas byly odsunuty, sestry a lékaři s nimi, stejně jako dobrovolník z péče o mládež, který se k nim jaksi dostal.

Poznámky z deníku dalšího 14letého děvčete: Dostala jsem se sem před třemi týdny. Je to zvláštní místo, snad ghetto. Kdysi jsem četla o ghettech, ale nikdy jsem nepřišla na myšlenku, že bych se dostala na takové místo. Připadám si jako několik set let zpátky. Všechno je zde jiné než všude jinde na světě. Lidí je zde tolik, že se nevejdou na chodníky, chodí se i po silnici, ale jelikož zde nejsou auta ani povozy, nic vás nemůže zajet. Spíme na kavalcích, všude je nahromaděna spousta lidí. Manželé nežijí pohromadě a jejich děti žijí také jinde, někde v dětských domovech. Když slyšíte slovo domov, tak si představujete pod tím něco hezkého, ale zde to vypadá docela jinak. Závidím trochu těm ostatním, protože mohou navštěvovat své rodiče. Já jsem zde docela sama. Nemám zde ani babičku nebo tetu, kterou bych mohla navštívit. Je to moje první

cesta, dosud jsem nebyla nikdy pryč od rodičů. Na druhé straně jsem ráda, že moji lidé zde nejsou, je to opravdu tak lepší. Mohou mně posílat balíčky a brzy bude po válce a já půjdu zas domů. Zatím zde sedím a píši a jsem nešťastná. Jím zatím ze svých zásob, kterých rychle ubývá. Co budu dělat potom? Jídlo zde zapáchá. Divím se, že to někdo může jíst, ale Gita mi říká, že za chvíli to budu jíst také. Doufám, že brzy dostanu balík. Náš jídelní lístek – a to dostáváme to lepší jídlo než ostatní vězni: Pondělí oběd: polévka, proso, večeře: malý kousek chleba. Úterý oběd: polévka, brambory, řepa, večeře, polévka. Středa oběd: polévka brambory guláš, večeře malý kousek chleba. Čtvrtek oběd: polévka, knedlíky, omáčka, večer, salám, polévka. Pátek oběd: polévka, knedlíky, omáčka, večer salám, polévka. Pátek oběd: polévka, kroupy, večeře, koláč. Sobota oběd: polévka, brambory, řepa, večeře, polévka. Neděle oběd: polévka, koláč se sladkou omáčkou, večeře 20 g margarínu, čajová lžička řepné marmelády. Jídelniček nevypadá tak zle, ale jídlo je nemožně uvařené a polévky jsou stále stejné. Říká se tomu čočková polévka, ale ve špinavé vodě plave cosi jako sečka tmavá, vypadá to jako voda od mytí podlah. Na snídání je černá káva, cikorka a nic k ní. Spřátelily jsme se s Toničkou. Všechno dává dohromady, také balíčky. Po 3 dnech dostáváme půl kila chleba, zlé je, když chleba je plesnivý, jak se stává. To odkrojíme plesnivý kousek a musíme krájet velmi tenké kousky, abychom vyšly. Někdy si musím ukrojit druhý kousek, ale to je chyba. Potom na třetí den nic nezbyde. Jím už i ty nechutné polévky, jen kdyby toho bylo dost! Zde jsem se naučila ocenit každou maličkost, která byla vždy samozřejmá, takže jsem si jí ani nevšimla. Obyčejná věc, jako jet tramvají nebo si koupit zmrzlinu, to jsou věci nedosažitelné. Když někdy stojím na baštách a vidím dole jen to mokro a bláto, táhne mě to skočit dolů, to by jistě znamenalo smrt. Ale chtěla bych vykonat velký skutek, aby mé jméno zůstalo zachováno, ale nemohu udělat nic. Víím, že je to nesmysl, ani Toničke o tom neřeknu.

Když jdeme do práce kolem obyčejných domků, kde žijí lidé normálním životem, myslím na to, kdy asi budeme také zas lidmi, žijícími podobně, bez komanda. Vidím okny, že nemají ještě postele ustlané, nejraději bych si lehla do takové postele a spala a spala.

Zas jdou transporty do Polska, půjdou 3 po 2 500 lidech. Jde s nimi 8 děvčat z našeho pokoje, je to smutné. Jde hodně starých lidí a sirotci musí jít též. Jdeme jako pomocná služba. Pomáháme balit. Včera jsem pomáhala rodině se 7 dětmi, dnes byly 3 děti s tuberkulosní matkou. Proč pořád posílají pryč ty staré lidi? Asi že nevypadají hezky, když žebrají o trochu kávy nebo polévky. Ale dobrý dojem nedělá ani to sbalené město.

Povídá se, že se zde staví plynové komory, skutečně se zde něco záhadného staví. Prý kačení farma, rybník. Smrt by byla hrozná, zdá se, že se přece jen blíží konec války. Jak hloupě se člověk rmoutil pro maličkosti, zde jde jenom o život. Ale proč by nemohli spáchat i takovou věc. Nikdo jim nezabránil, přivést nás sem, tak kdo by zabránil plynovým komorám? Ale já se nevzdám. Jestli něco spustí, tak uteču. Aspoň to zkusím, co mohu ztratit? Lepší by bylo, když mě zastřelí, než když se udusím plynem. Chci žít a vrátit se domů. Nikomu jsem neublížila, tak proč bych měla umřít? Je to tak nespravedlivé!

Včera měla děvčata neobvyklou práci. Házela urny do řeky Ohře, dostala půl paštiky. A dějí se i jiné divné věci. Němci na baštách pálí své archivy. Někdy přiletí do zahrady kousek spáleného papíru, někdy se na něm dá i něco přečíst, ale jsou to jen útržky. Nesmíme ty papíry sbírat, hlídá nás voják s puškou, ale jsme samozřejmě zvědavé. Je to dobré znamení, když Němci chtějí zahladit stopy své činnosti.

Myslím, že výňatky z deníků osvětlují situaci lépe než vyprávění.

O terezínském zdravotnictví

Zdá se paradoxní mluvit o zdravotnických poměrech ve spojení s nacistickým koncentračním táborem. Úmysly gestapa podminovat zdraví obyvatel Terezína byly mařeny nebo přinejmenším znesnadňovány prací a sebeobětováním lékařů, sester a jejich pomocníků, kteří sami všichni byli internováni. Tento výkon předpokládal příkladné mravní zásady, sílu, spolupráci a zasluhu vděčné uznání.

Terezín, pevnost z 18. století, měla kapacitu 9 000 osob, z těch bylo 6 000 vojáků ubytovaných v barácích, ostatní byli většinou civilní obyvatelé v obyčejných bytech. Pro větší počet lidí nebylo místa, nebylo zdravotnických vymožeností, přelidnění by ohrožovalo obyvatele a zavlečení infekčních nemocí mohlo vésti k epidemiím.

Na podzim 1941 bylo svoláno několik úředníků židovské náboženské obce pražské a důvěrně jim bylo sděleno, že se mají starat o zřízení ghetta v Terezíně na podzim 1941. Byla žádána na nich bezpodmínečná poslušnost a byla řeč o usídlení židů z Čech a Moravy v ghettu, nebyla řeč o provisorním táboře.

Když na podzim 1941 došlo k neočekávaným vojenským událostem, změnila se náhle původní doba pro evakuaci židů. Byly poslány transporty do Terezína, které byly původně určeny na východ. Tak koncem prosince 1941 bylo do Terezína posláno 7 400 mužů, žen a dětí dříve, než byly dohotoveny potřebné přípravy na jejich přijetí.

V listopadu 1941 bylo posláno do Terezína pracovní komando 342 mužů, kteří měli vystavět a připravit vše na ubytování židů. S nimi jako lékař byl poslán jeden internista. Ten měl připravit lékařské potřeby s prázdnými rukama a docela bez pomoci, což bylo

prakticky nemožno. Než mohla být zřízena ordinace nebo dokonce nemocnice, přišly další neočekávané transporty. Lékaři přišli, ale žádné léky. Přišli nemocní lidé, ale nebylo možností řádně je přijmout. Nebylo lékařských nástrojů, nezdálo se, že by bylo nutno je vzít s sebou.

Tajemství, čím měl Terezín být, se podařilo udržet, takže většina lidí počítala, že jde do pracovního tábora, odkud se bude moci uvolnit, a že bude možná korespondence s příbuznými. Dále očekávali, že pokud budou nutné chirurgické zákroky, pacienti se pošlou do nemocnice. Když se vyskytla první apendicitida a lékař žádal táborové vedení o posláni do nemocnice, byl odmítnut a upozorněn, aby ho nenapadlo ještě jednou přijít s takovou žádostí. Bez nástrojů a bez chirurgicky vzdělaných lékařů pacient nemohl být operován a také do 6 dnů zemřel. To tedy byla první smrtelná oběť Terezína, po ní následovaly tisíce dalších.

Rychlý přísun dalších transportů způsobil v Terezíně nezměrný chaos, takže byl poslán transport 1 000 práce schopných mužů, aby pomohli s prací. V těchto transportech bylo 16 lékařů, mezi nimi se našel organizátor, šéflékař, který od té doby řídil zdravotnictví. Byl tu také chirurg.

Jenže plány, které byly nachystány v Praze, se ukázaly docela bezcenné, nikdo si nedovedl představit, do čeho vlastně jde. Mimo lidí nic zde nebylo, nebyly matrace, žádný nábytek, žádné topení, žádné zdravotnické zařízení. Mrzli, mnozí měli hlad, někteří onemocněli, mnozí byli zoufalí a dezorientovaní, jiní apatičtí.

Byly dělány návrhy na lékařské zařízení. Ty se musely dostat ven co nejdřív. Stalo se to v noci ze 4. na 5. prosince, opravdu se pracovalo ve dne v noci. Potom se museli obyvatelé rozdělit do kasáren podle pohlaví, děti zůstaly s matkami. Lékař byl přidělen na ženskou kasárnu, tam měl zřídit nemocniční pokoj a postarat se o možnost vykonat nutné zákroky. Jak to zařídí, mu bylo přenecháno. Prázdné

baráky vypadaly jako zříceniny. Kde se měly vzít postele, kde zřídít operační místnost, kde obvazy a možnost sterilizace? Kde se dalo sehnat operační prádlo? Všechny tyto problémy čekaly na vyřešení, vědomí odpovědnosti nutilo hledat a najít řešení.

Našly se staré vojenské postele, na půdě byla koupací kamna. Co bylo ponecháno v opuštěných barácích, bylo jen bezcenné smetí. Kamna byla postavena v bývalé koupelně, ta nyní byla vybrána jako operační místnost. Postele byly opraveny, opatřeny matracemi, jimi byly zařízeny 3 místnosti. Ložní prádlo poskytli obyvatelé, každý dal, co mohl.

Za několik dnů nemocniční křídlo bylo plně obsazeno. Pacienti leželi na slámě, 10, 20 jich leželo v jedné místnosti. Zprvu lékařská visita byla událostí, ale i na tu si lidé zvykli. Na mužském baráku nebylo možno provést operaci, ty se konaly jen na ženském baráku. Potíž byla v tom, že muž se musel přenést na ženský barák, což bylo možno jen s povolením komanda. Dále nebyl sterilizační aparát. Při pokusu o sterilizaci nástrojů ve vojenské nebo civilní nemocnici bylo ghetto odmítnuto. Muselo se improvizovat, chyba byla v tom, že lékaři si byli vědomi nebezpečí a věděli příčinu toho, že se rány nehojily, případně se infikovaly následkem nedostatečné asepse. Na amputaci chirurg potřeboval pilku, ta nebyla k dispozici. Použila se tesařská pilka. Prováděly se jen urgentní operace, aby se nepodstoupilo nebezpečí zbytečně.

V prosinci 1941 jedna žena dostala spálu, bylo jasno, že při předlidnění nezůstane při tom jednom případě. Tato epidemie spály se nedala úplně vymýtít. Průběh byl většinou lehký, ale vyskytly se i těžké komplikace, pleuritidy, mozkové abscesy. Nemocní se museli izolovat, též podezřelí z nemoci, což zas nebylo snadné. Kdo se chtěl dostat dovnitř, tu možnost měl. První infekční ošetřovatelka tam pracovala celou dobu, těsně před koncem zahynula na skvrnitý tyfus.

Spály stále přibývalo, infekční nemocnice byla zřízena z opuštěné vojenské nemocnice. Po krátké přípravě byli pacienti, dospělí i děti přeneseni za mlhavé noci a za teploty -28°C . Ulice byly uzavřeny, stráž ghetta asistovala, lékaři se zapojili také jako nosiči. Toto se všechno dalo v prosinci 1941.

Lékaři využívali každé volné chvíle tím, že hleděli odstranit nesnáze, starali se o výstavbu zdravotnických zařízení. Dělal se hygienické a epidemiologické plány, sehnaly se nutné přístroje, léky a obvazy. Požadavky ghetta šly skrz SS k litoměřickému obvodnímu lékaři, který je odmítl nebo povolil. Nutno říci, že většinou pomohl získat léky. Přes velké riziko velká část zpráv byla vypravena z ghetta tajně, podzemními cestami, ačkoliv takové cesty mohly znamenat a také znamenaly leckdy smrt. Hlavní původ léků byl ten, že nové transporty s sebou vezly léky, které přišly k dobru celku.

Zdravotnictví bylo organizováno tak, že vedoucí lékař měl pomocníka pro hygienické problémy, jiného pro lékařskou péči o obyvatele. Velké bloky s mnoha tisíci obyvateli měly svého vedoucího lékaře, který zas byl nad příslušnými obvody lékaři. Nemocnice měla svého vrchního lékaře, který byl nad pobočnými nemocnicemi. Všechno podléhalo dozorčímu lékaři, který všechno řídil.

Ke zdravotnictví patřila četa na odnášení mrtvol, samozřejmě také centrální lékárna. Těch 393 606 lidí, kteří přišli do Terezína, přivezlo spousty léků z mnoha zemí, ty musely být roztríděny a předány lékárně. Vedlejší lékárny byly ve velkých blocích, v nemocnici a v barácích.

Zařízení nemocnice bylo velmi nesnadné, neboť nebyly postele, nebyly vyšetřovací a operační stoly, nebyly sterilizační přístroje, nebylo zde nic. Pomoc přišla z domovů a židovských nemocnic z rajchu, později také z Čech. Tato zařízení byla na jaře 1942 rozpuštěna a jejich zařízení bylo posláno do Terezína, pokud bylo poškozeno a bezcenné.

Jednou přišel takový náklad člunem po Labi. Celkem to byla spousta odpadu, ale ve skutečnosti tyto věci měly pro nás neocenitelnou hodnotu. Tak jsme dostali postele, stoly, tlakový sterilizační aparát. Co se dalo opravit, bylo u nás opraveno, takže v dubnu 1942 mohlo být otevřeno interní a chirurgické oddělení. Později vznikla i jiná oddělení, až nemocnice měla 1 000 lůžek, ovšem smáčknutých na malém prostranství. Přítomní odborníci vedli oddělení, později mohli být konsiliáři volány světoznámé kapacity, které byly transportovány také do Terezína.

Zmíním se jen o několika. Byl tu patolog profesor Pick, internista prof. Herrmann Strauss, chirurg prof. Werner, hematolog profesor Hirschfeld a mnoho jiných, kteří mohli poradit. Je smutné, že tak proslulí lékaři, kteří tolik udělali pro země odkud pocházeli, nemohli být ponecháni do svého konce v zemi, nýbrž zemřeli v Terezíně. Lékaři, kteří nově přicházeli do Terezína, byli obeznámeni s možnostmi moderní léčby.

Organizace zdravotnictví byla řízena centrálně, zprávy a data o okamžité zdravotnické situaci byla soustředěna v jednom místě. Každý nově přišlý lékař se hlásil také tam a byl odtud přidělen na práci. Lékaři museli postupovat ve své práci vědeckými metodami a byli stále k dispozici. Sestry a pomocníci byli také přidělováni z ústředí. Co bylo velmi smutné, že mnoho nepostradatelných žen bylo časem zařazeno do transportů.

Ghetto bylo velmi zřídka v klidu během doby svého trvání. Nesnáze byly někdy větší, jindy menší. Počet obyvatel rostl z měsíce na měsíc. Nejvyšší počet byl kolem 54 000, nejnižší 11 000 v listopadu 1944. Hustota obyvatelstva byla 50krát taková, jako byla před válkou v Berlíně, 327 000 na kilometr čtvereční. Přelidnění ghetta na podzim a v zimě 1942/43 bylo zničující pro osazenstvo. V roce 1942 zemřelo v ghettu 15 800 lidí.

Přišly tisíce a tisíce nemocných, slabých a nebylo pro ně místa. Byli ubytováni tak, aby měli střechu nad hlavou, mnozí na půdách.

V létě bylo velké vedro a v zimě mrzli. Byly zde epidemie břišního tyfu, časem napadení šatními vešmi, mimo jiný méně nebezpečný hmyz.

Příchody a odchody, příchody starých osob, transporty mladých, nedávaly možnosti udělat plán na delší dobu. Staří a nemocní, řada jich byla do Terezína poslána přímo z domovů, kde byli po léta připoutáni ke svým místnostem a postelím, nemohli přežít tvrdost cesty ani životní podmínky tábora. Průměrná úmrtí od srpna 1942 do března 1943 byla měsíčně 2 572, denně 85, nejvyšší hodnoty denního umírání byly 130. Nebylo možno dodržovat tělesnou hygienu. Vší bylo stále víc, takže muselo být použito radikálních metod. I tato opatření žádala mnoho životů. Odšivovací stanice měla nedostatečnou kapacitu, ale také nedostatečné topení, postižení byli vykoupáni a dostali čisté prádlo a šaty. Mnozí toto ošetření nepřežili a nevyšli z něho živi.

Krematorium mělo 8 pecí, což se zdá nepochopitelné. Podle toho je vidět, jak důkladně zničení židů bylo promyšleno, s jak vysokým počtem úmrtí se počítalo v ghettu.

Přesto přese všechno zdravotnictví nezanechalo boje proti smrti, nýbrž pokračovalo v něm.

Bylo zřízeno dětské oddělení, nemocnice pro nezhojitelně nemocné a starobinec. Všechno bylo na malém prostranství, ale přece se každému nemocnému dostalo pomoci. Bylo málo ošetřovatelek z povolání a ty byly zaměstnány většinou v hlavní nemocnici, ale stovky neškolených žen provozovaly toto těžké povolání tak, že se obětovaly. Zasluhují obdiv a uznání, stejně jako nosiči, dezinfektoři a všichni, kteří pomáhali v té mizérii. Oni všichni dělali, co mohli, a víc, než mohli, byli sami slabí nedostatečnou výživou, ale když jich bylo zapotřebí, vždy byli po ruce.

Zvláštní skupinou byli nosiči, kteří odnášeli nemocné z ubikace k lékaři, do nemocnice a zase zpět. Všichni neschopní chůze byli

odnášeni tam, kam se museli dostavit. Ačkoli v Terezíně nebyly velké vzdálenosti, urazili nosiči denně cestu několik kilometrů dlouhou.

Většina těchto mužů byla postupně zařazena do transportů a jen málo se jich po válce vrátilo. Začátkem ledna 1942 byl sestaven první transport 1 000 osob. Byla to rána z jasného nebe, pokud se dá říct, že nad Terezínem bylo jasné nebe. Byla otázka, pokud se bude brát ohled na nemocné, pokud budou ponecháni v Terezíně lékaři a zdravotnický personál. Bylo určeno, že staří a nemocní nemusejí odjet, ale kdo je nemocný, to byl spíš relativní pojem. Nevědělo se, kam transporty jdou, jak dlouho trvá cesta, jaké budou životní podmínky tam, kam transporty dojedou. Byl tedy ražen pojem „schopný transportu“. Podle pojmů humanitních, podle etických a morálních zásad lékařského povolání byli prohlášeni neschopnými transportu lidé s infekčními nemocemi, tuberkulosou, rakovinou ve stadiu metastáz, těžce postižení jako slepci a také malé děti.

Jelikož v Terezíně zůstávalo čím dál víc starých osob, stejně nemocných, zároveň méně práce schopných, ghetto se stávalo čím dál víc koncentračním táborem pro nemocné a staré a jejich ošetřující mimo skupiny, které pracovaly ve vojenském průmyslu.

Podmínky ošetřování nemocných se stále měnily, ale zhruba odpovídaly podmínkám v civilních nemocnicích. Ovšem důležitá věc, jako je dieta, zůstávala nepovšimnuta. Navíc, mnoho pacientů, kteří patřili na lůžko, bylo léčeno ambulantně. Ale všechna námaha a úspěchy byly jen dočasné, poněvadž všechno bylo náhle zrušeno rozkazy táborového komanda. Mnoho rozkazů bylo příkladem nesmírné surovosti. Tak všichni duševně nemocní byli zařazeni do transportu. V tu dobu jich bylo asi 240. Přišli do Terezína většinou z psychiatrických ústavů, kde nemohli déle zůstat jako židé. V ghettu byli odloučeni od všeho ostatního, byli v takovém postavení jako duševně choří v 18. století. Péče o tyto lidi byla o to obtížnější, že oni vůbec nechápali, co se to s nimi děje, docházelo k záchvatům vzteku

a strašným scénám. Ale stejně všichni byli posláni z Terezína a jejich osud je dnes každému jasný.

Na podzim 1944, kdy odcházelo nejvíc transportů z Terezína, transportu neschopni byli vyloučeni podle platných pravidel. Takových osob bylo tehdy víc než 1 800. Protože se transporty sestavovaly čím dál obtížněji, přišel rozkaz, že dosud vyloučení mají být odesláni z Terezína ve třech transportech. Jen výjimečně se podařilo jednotlivce z nich z transportu vyloučit. Mezi jinými byl vyloučen pacient, který byl v den před transportem operován na žaludeční vřed a byl vedle toho tuberkulosní. Ten se v Terezíně uzdravil a žil tam až do konce.

Jiným brutálním nařízením byl zákaz přivést na svět dítě v Terezíně počaté. Když přišla gravidní žena do Terezína, porod byl dovolen. V ghettu byl jen malý počet kojenců a velmi malý počet porodů. Těhotenství měla být v každém případě přerušena, lhostejno, ve kterém měsíci. Ve výjimečných případech bylo dosaženo povolení vedení tábora k donošení dítěte. Běžně byly poslány do Osvětimi a skončily v plynových komorách.

Jako následek špatných hygienických poměrů, nezvyklé práce a špíny, vyskytovaly se často záněty, hlavně na horních končetinách, ale též na dolních. To vědělo také vedení tábora. Hustota osídlení ghetta byla příčinou, že při výskytu infekčních nemocí docházelo k epidemiím. Mimo spálu se vyskytl břišní tyfus, encefalitida, infekční žloutenka, běžné dětské nemoci, v posledních dnech ghetta ještě skvrnitý tyfus. Tato epidemie byla katastrofální, protože od dubna 1945 docházely do Terezína transporty lidských zřícenin, zavšivených, s dysentérií a skvrnivkou, ti měli za sebou dny a týdny cesty. Vězni z Malé pevnosti také přišli do ghetta. V Malé pevnosti už vypukla epidemie skvrnitého tyfu. Ubytování nově příchozích bylo katastrofální. Byl udělán pokus o jejich izolaci, ale místnosti pro ně byly bez latrín a bez možnosti léčení. Tak docházelo k četným úmrtím,

která byla o to tragičtější, že postihla lidi těsně před koncem nebo dokonce po konci války. Navíc zemřelo 44 terezínských lékařů a sester, kteří léčili a ošetřovali tyto pacienty, tak se stali obětí svého povolání. Zemřeli v době, kdy už bylo po strachu před válkou a koncentračním táborem.

Ještě stojí za zmínku, že v takových podmínkách, jako byly v Terezíně, se dávaly krevní transfúze, že lékaři i sestry, ačkoliv byli sami špatně živeni, dávali krev. Tyto transfúze často zachránily život těžkých pacientů.

V mnoha zemích všech kontinentů žijí dřívější obyvatelé Terezína, jiní zemřeli, část po prodělaných těžkostech, část stářím.

V Terezíně samém zemřelo 34 261 lidí. I v nejtěžších dobách hromadného umírání zdravotničtí pracovníci nepropadali beznaději a znovu a znovu zkoušeli dělat pro nemocné všechno, co bylo možno v daných podmínkách. Zkoušeli léčit a vyléčit nemocné a zachovat zdraví těm, kteří jakž takž zdraví byli. Ale toto úsilí bylo často zničeno brutálními zásahy gestapa. Tím víc uznání zaslouží výsledky zdravotnických pracovníků, kterým náleží čestné místo v dějinách lékařství.

Z pozůstalosti MUDr. Anny Spitzerové z Jihlavy

TŘI ROKY pod Damoklovým mečem

Vzpomínky Anny Spitzerové na život v koncentračním táboře Terezín

Dokument, který pochází z pozůstalosti MUDr. Anny Spitzerové, je součástí fondu Svazu protifašistických bojovníků.

Místo uložení použité kopie dokumentu: Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Jihlava – nezpracováno.

Vydala Evangelická církev metodistická, Jihlava, Seifertova 13, za přispění Statutárního města Jihlava v roce 2024 (v rámci projektu „Příběh jihlavské židovské rodiny v 1. pol. 20. století“).

Text neprošel jazykovou úpravou.

Grafická úprava a tisk Trifoil Jihlava

Anna Spitzerová (vlevo) s rodinou svého synovce.

...polévka, brambory, řepa, večer: salát
...večeře: 20 g margarínu, čajová lžička
...jídlo je nemožně uvařeno a polévky
...ve špinavé vodě plave cosi jako sečka
...daní je černá káva, cigárka, a nic k ní.
...omady, také babičky. Po 3 dnech dostáváme
...se stává. To odkrojíme plesnivý kousek a
...Někdy si musím ukrojit druhý kousek, a
...ž i ty nechutné polévky, jen kdyby toho
...rost, která byla vždy samozřejmě, takže j
...jí nebo si koupit zmrzlinu, to jsou věci
...a vidím dole jen to mokro a bláto, táh
...chtěla bych vykonat velký skutek - aby
...c. Vím, že je to nesmysl, ani Toniceo o to
...h domku, kde žijí lidé normálním životem
...icimi podobně, bez komanda. Vidím okny, že
...hlá do takové postole a spala a spala.
...ransporty do Polska, půjdou 3 po 2. 500 2
...smítné. Jde hodně starých lidí a sirotů
...li. Včera jsem pomáhala rodině se 7 dět
...stále posílají pryč staré lidi, asi
...o polévky. Ale do... jen nedělá ani to
...se zde staví plyšové komory, skutečně s
...art by byla hrozná, zdá se, že
...pro malickosti, zde se, že
...zabránil

Jihlava